

Він розвиває думку Кангіема про те, що "... нормальне потребує виняткового як свого доповнення. Винятковий випадок не мінає нормальності – він просто слугує стартовим сигналом для процедур ренормалізації. Якщо ми приймаємо цей формальний аргумент, мусимо також визнати його зворотній бік – полемічний характер нормального" [1, 258].

Дослідження впливу альтернативної освіти на учнів-представників різних соціальних груп допомагає розкрити сучасне розуміння авторських шкіл. Аргумент щодо того, що діти краще розвиваються інтелектуально за умов їхнього звільнення від принизливих обмежень традиційної класно-урочної системи, досить привабливий, але немає переконливих свідчень того, що альтернативні школи краще виконують свою роботу по наданню академічних вмінь, ніж традиційні. Навпаки, часто існують докази того, що принаймні деякі категорії учнів демонструють гірші результати в альтернативних школах [4, 5].

Тож, на нашу думку, сучасні заклади альтернативної освіти можна поділити на дві великі групи: традиційні; нові.

До традиційних відносимо ті, які базуються на моделі авторської школи, яка з часом довела свою ефективність. Такі заклади приймають авторську концепцію в цілому, намагаючись адаптувати її до умов змінного світу. До цієї категорії ми відносимо школи типу шкіл Монтесорі і Штайнера, зазвичай, приватні.

Зклади типу шкіл Френе і Дьюї не успадкували цілісну систему, а зберегли її елементи й основоположні принципи. Беззаперечно, у сучасних школах широко застосовують прогресивістські методи. Техніки Френе також використовуються вчителями, проте з часом поняття "авторська методика" втратило або модифікувало своє оригінальне значення у цьому випадку.

Нові авторські школи проходять етап перевірки і, якщо вони доведуть свою ефективність, з часом можуть бути класифіковані як такі, що відносяться до першої категорії.

Проте механізми і перебіг процесу таких трансформації ще чекають на свого дослідника.

Література

1. Бено Ватер . Нормальність – виняток – контрзнания; про історію одною модерною захоплення // Глобальні модерності. За редакції Майка Фезерстоуна, Скота Леша та Роланда Робертсона. – Київ: Ніка-Центр, 2008. – С. 251 – 270.
2. PUNCH M. Some Problems of Research and Evaluation in Alternative Education // Paedagogica Europaea. – 1974. – Vol. 9. – No. 2. P. 101-118.
3. Schmilt Carl. Politische Theologie. Vier Kapital zur Lehre von der Souveranitat. Berlin: Duncker & Humblot, 1922, с. 22
4. Swidler, A. Organization without Authority: Dilemmas of Social Control in Free Schools. Cambridge: Harvard University Press. – 1979. – 215 p.
5. Figiel M. Szkoły Autorskie w Polsce: Realizacje edukacyjnych utopii. Krakow, Ofycina Wydawnicza "Impuls". – 2001. – 306 s.

УДК 37(09)

Захаренко О.С.

ПРЕВЕНТИВНИЙ ВПЛИВ ШКОЛИ НА НЕБЛАГОПОЛУЧНІ СІМ'Ї У КОНТЕКСТІ ТВОРЧОЇ ПАДЩИНИ О.А. ЗАХАРЕНКА

Анотація. Стаття є продовженням процесу дослідження спадщини О.А. Захаренка у царині превентивного виховання і зосереджена на аналізі взаємодії школи та сім'ї, спрямованої на запобігання злочинності серед неповнолітніх. Автор системно розкриває інноваційні способи впливу педагогічного колективу Сахнівської середньої школи на неблагополучні родини у 60-х – 90-х роках ХХ століття.

Аннотація. Стаття являється продовженням процесу дослідження насліддя А.А. Захаренко в площині превентивного виховання і зосереджена на розгляді взаємодії школи і сім'ї, направленої на попередження правопорушень серед неповнолітніх. Автор системно розкриває інноваційні способи впливу педагогічного колективу Сахнівської середньої школи на неблагополучні сім'ї в 60-х – 90-х роках ХХ століття.

Annotation. The article should be considered in the context of researching O.A. Zakharenko preventive educational heritage and is focused on the analysis of interaction school-family in the field of juvenile delinquency prevention. Author systematically shows innovational influence methods of Sahnivka school's pedagogical staff on difficult families of the community in 1960-s – 1990-s.

Проблема росту кількості правопорушень серед молоді висуває нові виклики перед педагогічною системою України. У період повальної корупції, втрати духовних цінностей нації, анархії на всіх рівнях державного управління саме на вчителів покладається відповідальність за майбутнє держави, саме йому належить виховати справжніх людей, а не бездушних, корисливих, споживацьких натур, здатних на злочин.

Дослідження творчої спадщини видатного українського педагога О.А. Захаренка розпочалося відносно недавно. Різні аспекти творчого спадку вченого-практика висвітлені у працях Біди О.А., Захаренка С.О., Зязюна І.А., Кузміньського А.І., Орлової Н.В., Прокопенко Л.І., Сухомлинської О.В. та багатьох інших. Водночас досвід роботи педагогічного колективу та його керівника – академіка О.А. Захаренка у превентивному вихованні розглядається вперше.

Основними напрямками впливу педагогічного колективу Сахнівської середньої школи на сім'ю у контексті недопущення правопорушень неповнолітніми, як нам вбачається, були:

Кожного місяця у школі проводилися заняття з батьками у формі лекцій та бесід директором, його заступниками, класними керівниками, досвідченими вчителями. Зазвичай навчання розпочиналося кількома виступами з теми, потім – спілкування батьків з класними керівниками. Зокрема, у березні 1994 року заняття присвячувалося шляхам і умовам попередження правопорушень серед підлітків. Виділення саме цієї теми було зумовлено негативними тенденціями зростання правопорушень неповнолітніх після розпаду СРСР.

У батьківському університеті також розглядалися питання, пов'язані з раннім попередженням злочинів. У цьому випадку наголошувалося, у першу чергу, на усуненні недоліків родинного виховання. Серед таких тем можна виділити наступні: “Класики педагогічної науки про батьківський авторитет”; “Роль батьків у формуванні духовності у дітей”; “Спосіб життя сім'ї і формування духовності у дітей”; “Трудове виховання у сім'ї як основа підготовки дитини до самостійного життя”; “Про педагогічний такт батьків” [1, 98-99].

З розпадом Радянського Союзу засоби масової інформації України почали діяти у площині ринкових відносин, як правило, підлаштовуючись під масового споживача. Кримінологами доведений негативний вплив деяких видів програм на зростання злочинності неповнолітніх. Лише останнім часом вводяться обмеження на показ низькопробної відеопродукції.

У Сахнівській середній школі питання відсутності якісної друкованої, теле- та радіоінформації вирішили шляхом створення власних засобів масової інформації. Вперше в історії вітчизняної педагогіки сільська школа організувала випуск шкільної газети, створила власне радіо і телебачення.

Газета “Дівочі гори” друкувалася накладом 300 примірників. В одній з постійних рубрик “Знайомимо з сім'ями” публікувалися нариси про хорошу родину. Майже кожна з них змогла знайти себе хоча б в одному з номерів багатотиражки. У той же час життя неблагополучних родин практично не висвітлювалося. Читаючи позитивні характеристики, громада створює свої уявлення про суспільно корисні якості сім'ї. Як результат, опосередкований колективний осуд змушує прагнути до зміни у повсякденному житті.

Методика проведення шкільної радіолінійки розкрита Народним учителем СРСР О.А. Захаренком у його праці “Школа і життя” [2]. Складовою частиною будь-якої лінійки була ранкова бесіда керівника школи. Її ще називали “психологічною зарядкою для душі”. Тривалістю 5-7 хвилин, вона відбувалася у формі промови повчального характеру, розповіді про трагічний чи комедійний випадок, повідомлення про події у селі, регіоні, країні. Часто промова директора була присвячена превенції сімейних негараздів. Олександр Антонович так розповідає про вплив радіовиступів: “А от у Василька та Марійки вже й нема у картці ніяких тривожних поміток. Зникли вони після випуску радіогазети “Батьку, будь прикладом для дітей”, який передавали на три села. У передачі розповідалося про їхнього батька, який став іншим у сім’ї, на роботі, відколи взяв себе у руки” [3, 32].

Розповідаючи про певні негативні явища, Олександр Антонович рідко називав конкретні імена. Виступи зазвичай були емоційними, нерідко сатиричними. Оскільки авторитет директора у селі був незаперечним, то промови, доходячи до адресата, часто змушували їх “героїв” задуматися про зміну способу життя.

Раз на місяць протягом години усі жителі Сахнівки і навколишніх сіл мали змогу подивитися телепередачу зі шкільного телецентру. У ролі артистів та дикторів виступали учні, вчителі і батьки. Програми не лише знайомили з життям школи, сільськими традиціями, спортивними змаганнями, але і розкривали проблеми виховання у сім’ї, новітні педагогічні технології впливу на девіантні форми поведінки неповнолітніх.

Результатом появи у с. Сахнівці шкільних засобів масової інформації стало значне поглиблення зв’язків між школою та родиною, піднесення їх на якісно новий щабель. ЗМІ значно розширили можливості превентивного впливу школи на сім’ю. Маємо на увазі не лише можливість одночасного звернення до великої кількості сімей щодо означених проблем, а і сприяння розкриттю творчого потенціалу кожної з них, а, як відомо, правопорушництво і позитивна творчість – явища несумісні.

Науковцями доведено: діти, не залучені до господарської діяльності сім’ї, мають більший шанс стати злочинцями. Група харківських вчених Інституту вивчення проблем злочинності АПрН України серед головних детермінантів, що сприяють росту злочинності серед неповнолітніх, називають недостатнє приділення батьками часу для своїх дітей [4, 101]. Про цю проблему О.А. Захаренко говорив ще у 80-ті роки ХХ століття. Саме тому, на його думку, школа повинна нести відповідальність за родинне трудове виховання. У с. Сахнівці родинно-шкільна система трудового виховання складалася з таких елементів:

1. Спільне вчительсько-батьківсько-учнівське спорудження шкільного комплексу.
2. Контроль за працею вдома.
3. Організація конкурсів “Мамині помічниці”, “Батькові помічники”.

Паралельно колектив школи відкрив надзвичайно ефективний засіб превентивного виховання. На сторінках неопублікованої статті “Поверхи нетрадиційної педагогіки” академік О.А. Захаренко зазначає:

“Наше будівництво було малозрозумілим заходом для багатьох. У період застою брали верх прихильники широкої регламентації освіти. А починали ми його, щоб важковиховувані Васі і Петі, і цілком благополучні відмінники і хорошисти не уникали фізичної праці. І щоб той, хто звик бути споживачем, пізнав піт і втому, пізнав справжні людські цінності” [5, 6].

У 90-ті роки ХХ століття, роки значних змін у духовному житті суспільства перед педагогічним колективом Сахнівської середньої школи постало питання про зміст виховання, про цінності суспільного буття, які потрібно пропагувати у родинах. Вчителі прийшли до висновку, що певні загальнолюдські норми і цінності не можуть підлягати зміні, вони мають стати основою виховного процесу у будь-які часи.

Формуванню неперехідних духовних якостей серед учнівської молоді сприяв випуск серії брошур під загальною назвою “Загальнолюдські цінності”. Кожна брошура – це збірка розробок годин класного керівника з теми певної етичної категорії. Цікавими у контексті нашого дослідження є методичні посібники “Сім’я”, “Любов”, “Добро”. Використання брошур на уроках дозволило у роки невизначеності виділити “скелю” цінностей, які не підлягають зміні у жодному випадку і які несуть у собі основу існування нації.

Крім використання у власне шкільній роботі, з матеріалами посібників ознайомили сім'ї сахнівчан. Для жителів села, яким було особливо важливо не потонути у вирі змін періоду трансформації українського суспільства, такі маленькі книжечки були світочем надії і ясності у вихованні своїх дітей.

Для трактування особливостей виховання у неблагополучних родинах О.А. Захаренко вживав, на нашу думку, влучний вираз “родинне зло”. Педагог був переконаний, що зло серед людей починається із сім'ї, а викоренити злочинність у суспільстві можливо лише шляхом впливу на умови сімейного виховання.

Саме тому авторська педагогічна система О.А. Захаренка була направлена на усунення або пом'якшення негативних наслідків сімейної соціалізації. Педагог писав: “Тут треба негайно вживати різноманітних заходів впливу на дорослих... Рятування дитини у таких випадках – це випробування педагогічних можливостей колективу. От чому на першому плані виховної роботи стоять складні сім'ї” [2, 31].

Такі неблагополучні сім'ї ставилися на особливий контроль, і у селі знали: якщо школа взялася викоринити родинне зло – земля горітиме на кожному злому кроці. Олександр Антонович зазначав: “Про кожний випадок знатимуть у школі, на роботі, у сільраді. Робота з сином чи дочкою, з сім'єю ведеться не день, не місяць. Роками така сім'я перебуває під постійним педагогічним впливом [2, 31]”.

Таким чином, за нашим переконанням, основною моральною якістю особистості вчителя, державного службовця, представника громади у роботі з неблагополучними сім'ями є небайдужість. Перемогти зло можна лише добром у наших душах, добром не пасивним, а таким, яке прагне змінити життя оточуючих на краще. У статті “Педагогіка серця” ми у контексті творчої спадщини О.А. Захаренка підкреслили прихильність до положення, яке, на нашу думку, є визначальним у кардіоцентричних підходах: “Якщо немає у тобі відчуття себе вихователем, НЕ поступай у педагогічний вуз! Там є місце лише серцям, сповненим щастям і любов'ю [6, 35]”. Виконання цього твердження, заснованого на філософії серця Г.С. Сковороди, є необхідною передумовою функціонування будь-якої системи попередження правопорушень.

Насамкінець вважаємо за необхідне наголосити на необхідності використання комплексного підходу у превентивному вихованні та ще раз звернутися до ідей академіка О.А. Захаренка:

“Ми ще раз переконалися, що важкі учні не перевиховуються штучними, стерилізованими методами. Щоб набути досвід життя, йти шляхом духовного донародження, потрібні відповідні умови, система взаємин, конкретні плани і справи. Ізольовані впливи, навіть сильнопдіючі, дуже рідко завершують перевиховання. Вони лише починають, а педагоги ними починають і закінчують, перебільшуючи їх роль. Проте серйозна педагогічна стратегія завжди ґрунтується на системності впливів, на організації всього шкільного життя. Там, де виховує середовище сильне і багате духовними цінностями і традиціями, правопорушництво не має ґрунту для існування” [5, 19].

Література

1. Захаренко С.О. Проблеми родинного виховання у творчій спадщині О.А. Захаренка: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Захаренко Сергій Олександрович. – Черкаси, 2008. – 212 с.
2. Захаренко А.А. Школа и жизнь / А.А. Захаренко // Слово лектора. – 1988. – №3. – С. 17-25.
3. Захаренко О.А. Школа над Россю / О.А. Захаренко, С.М. Мазурик. – К.: Рад. школа, 1979. – 150 с.
4. Голіна В.В. Деякі особливості сучасної злочинності неповнолітніх та шляхи її подолання / В.В. Голіна, В.С. Батиргареева, Б.М. Головкін // Проблеми законності. – 2003. – Вип. 62. – С. 95-104.
5. Захаренко О.А. Неопублікована стаття “Поверхи нетрадиційної педагогіки” / Приватний архів родини Захаренків. – п. 136.
6. Захаренко О.С. Педагогіка серця як основа превентивного виховання на прикладі Авторської О.А. Захаренка школи у с. Сахнівка / О.С. Захаренко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Вип.142. – С. 34-36.